

משרד החינוך
מינהל פדגוגי
אגף בכיר שירות פסיכולוגי ייעוצי

'מעברים'

תהליכי סיכום, סיום ופרידה לקראת המעבר לחטיבת הביניים

ערכה לאנשי המקצוע של שפ"י ולצוותי החינוך

מה יהיה לנו?

מעברים בתקופה של חוסר ודאות

המעבר לחטיבת הביניים

למה צריך תכנית 'מעברים'?

עקרונות התכנית

מישורי הפעולה

- עבודה עם צוות המורים/ות והמחנכים/ות של השכבה הנפרדת
- עבודה עם התלמידות והתלמידים ברמה האישית
- עבודה עם התלמידות והתלמידים ברמה הכיתתית ו/או השכבתית
- עבודה עם הורי התלמידות והתלמידים
- חיבור לחטיבות הביניים הקולטות
- טקסי פרידה וסיום בית ספריים

הקדמה לצוותי החינוך

אנשי שפ"י וצוותי חינוך והוראה יקרים

אנחנו נמצאים בישורת האחרונה של השנה. תפקידנו בשעה זו מורכב ממציאת הדרכים שיאפשרו לתלמידות ולתלמידים סגירת מעגל ומעבר נכון ככל האפשר למסגרת הבאה. כמו כן, עלינו לתת מענה רגשי ולאפשר שיח רגשי, שנותן לגיטימציה לחוויות של התלמידים סביב המעברים והפרידות שהם חווים.

לצד תכניות "מעברים" הנעשות על ידי אנשי שפ"י כבדרך קבע בבתי הספר, תוכלו למצוא במסמך זה תכנית מקיפה הנשענת במהותה על תפיסת "הכחות שבדרך" הרחבה ולפיה אנו מכינים, מלמדים ומתרגלים את התלמידים שלנו מיומנויות לחיים. תוכלו למצוא כאן רקע, רעיונות, טיפים ושיעורים שיכולים להיות רלוונטיים עבורכם/ לתהליך הסיום והפרידה. במידה ואתם/ צריכות וצריכים סיוע נוסף, מומלץ להיעזר במדריכי שפ"י, במנהלי השפ"חים ובמפקחים על היעוץ.

אנו סמוכים/ות ובטוחים/ות בכישורי ההוראה, הליווי, ההנחיה והרגישות שלכן ושלכם להובלת תהליך משמעותי ונכון עבור התלמידות והתלמידים שלכם/ן.

המעבר לחטיבת הביניים

המעבר מבית-הספר היסודי לחטיבה הנו מעבר מורכב בשל היותו מעבר כפול: המעבר הראשון הוא המעבר ממסגרת לימודים אחת לשנייה ואילו המעבר השני הוא המעבר מהילדות לתחילתו של גיל ההתבגרות. זהו גיל בו המתבגרים מתפתחים פיזית, רגשית, קוגניטיבית וחברתית, ועוברים תהליכים של גיבוש זהות.

כשאנו מבינים את המורכבות איתה מתמודדים התלמידים והתלמידות במעבר לחטיבה הביניים, אנחנו יכולים רק לשער את גודל התסכול כשמתווספת לזה אי ודאות גדולה כל כך שמזמן המצב הנוכחי. תגובות של בלבול, המאפיינות את הגיל, עלולות להתחזק ולהתחדד. כל אלה, מנכיחים את הצורך בתהליכי סיום ופרידה משמעותיים, שיפחיתו את עוצמות הקושי ויתנו מענה רגשי וחברתי לסגירות הנדרשות בסיומה של תקופה משמעותית כל כך.

ונטילציה - אוורור רגשות. זה הזמן והמקום לתת לתלמידות ולתלמידים לבטא את התחושות האישיות שלהם/ן סביב עזיבתם/ן את בית הספר שלנו ומעבר לחטיבת הביניים. יש לקחת בחשבון שעלולים לעלות גם רגשות קשים ולא פשוטים, וגם להם יש לתת את המקום בתוך התהליך.

מתן אינפורמציה - כחלק מהתהליך, נרצה להעניק לתלמידות ולתלמידים גם מידע על ההמשך, להוריד את תחושת חוסר הוודאות ולאפשר הצצה לקראת הבאות.

הזדמנות ל"סיכום ביניים" - הזדמנות לבחון יחד עם התלמידים מה השיגו במהלך השהות בבית הספר היסודי, מה ציפו להשיג אך לא הצליחו, מה הם/ן מתכננים/ות לעשות בהמשך הדרך וכן הלאה. **פרידות מזמנות לנו, אם נרצה בכך או לא, הזדמנות למעין חשבון נפש, ובמקרה שלנו- ניתן למנף את ההזדמנות הזו כדי לסייע לתלמידים בהסתכלות קדימה ובבחינת המטרות והיעדים העתידיים שלהם ושלהן בחטיבת הביניים.**

הבניית דגם של פרידה - תהליכי סיכום, סיום ופרידה חשובים מאוד תמיד ובימים אלה במיוחד. תהליכים של שיתוף פעילות חברתית ואירועים כיתתיים ושכבתיים, מהווים מעין "טקסי מעבר" המסמנים לילדים כי הסתיימה תקופה והם כעת עם הפנים קדימה לשלב הבא. מעבר לכך חשוב להבנות דגם בריא ומיטבי של סיום ופרידה, כזה שהתלמידות והתלמידים יוכלו לקחת הלאה ולהשתמש בו בשלבי החיים הבאים שלהם.

למה עוד צריך תכנית 'מעברים' בתקופה הזאת?

כפי שכבר אמרנו, זוהי תקופה בעלת ייחודיות ומורכבות מקודמותיה ומאלה שיבואו בעתיד. בשלב זה, תכנית 'מעברים' מיטבית תיתן מקום לתלמידות ולתלמידים לבטא את תחושותיהם/ן סביב התקופה האחרונה שעברה עליהם, אתגריה ויתרונותיה.

למה צריך תכנית 'מעברים'?

עקרונות התכנית

תהליכי 'מעברים' מיטביים צריכים להיות הוליסטיים ככל הניתן, ולתכלול מיומנויות וכישורים בתחומים שונים של התלמידים והתלמידות:

היבטים קוגניטיביים - מידע וידע על הפרידה ועל תהליך המעבר (מה התלמידים והתלמידות צריכים לדעת ביחס למעבר לחטיבות הביניים, איזה מידע יכול לסייע להם במעבר וכו'). לצד אלה היכרות עם החוזקות ועם האתגרים ומודעות גבוהה יותר לניהול העצמי, חשובות מאוד גם הן להמשך הדרך.

היבטים רגשיים - כיצד אני חווה את הפרידה והמעבר? איך התקופה הזאת גורמת לי להרגיש? אילו תחושות עולות בי כשאני חושב/ת על המעבר ואיזה מענה אני נותן/ת לרגשות הללו?

היבטים התנהגותיים - מה עליי לעשות לקראת המעבר? כיצד עליי להציג את עצמי כשאגיע? כיצד עליי לנהוג בתהליך הפרידה מהחברים והחברות.

לצד זאת, תהליך "מעברים" יכול גם את שהיה (עבר), גם את מה שקורה עכשיו (הווה) וגם את מה שעוד יתרחש (עתיד).

עבר - חשוב לסכם את מה שהיה בתקופה בה התלמידים נמצאים/ות בבית-הספר, גם ברמה האינפורמטיבית וגם ברמה האישית והרגשית (אילו יעדים כבשתי, אילו מטרות הצבתי לעצמי, מה הייתי עושה אחרת ומה הייתי עושה באותו האופן וכו').

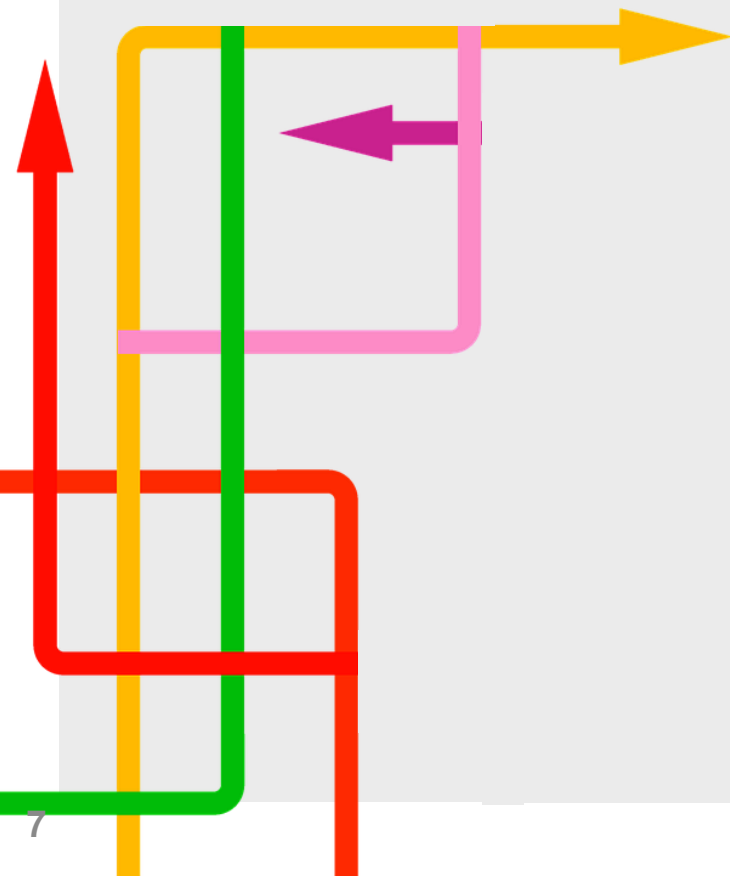
הווה - בתהליך הפרידה, כאמור, עלינו לתת מקום לרגשות של התלמידות והתלמידים - מה עובר עליהם עכשיו, מה התחושות המרכזיות שמלוות את הידיעה שבעזיבתם - תפקידנו לסייע להם בתמלול ובשיום הרגשות הללו.

עתיד - חלק מהתהליך כולל גם הסתכלות אל מה שעתיד לבוא לאחר שהשלב הנוכחי יסתיים. עלינו לעודד את התלמידות והתלמידים לאיסוף מידע כולל ומרבי על אשר הם/ן עתידים/ות לעשות. חשוב לדבר על מה שיהיה ולסייע לתלמידות ולתלמידים בהצבת המטרות והיעדים להמשך דרכם בחטיבות הביניים.

מישורי הפעולה

תכניות סיום ופרידה הינן תכניות שפועלות במישורים שונים, ולא רק ברמה הכיתתית, בשיעורי "הכ"חות שבדרך" המוכרים לנו. ישנם מספר מישורים שחשוב להתייחס אליהם ולתכנן אותם בקפידה לאורך הדרך כדי לתת מענה לצרכים השונים של התלמידים:

- עבודה עם צוות המורים/ות והמחנכים/ות של השכבה הנפרדת
- עבודה עם התלמידות והתלמידים ברמה האישית
- עבודה עם התלמידות והתלמידים ברמה הכיתתית
- עבודה עם הורי התלמידות והתלמידים
- חיבור לחטיבות הביניים הקולטות
- טקסי פרידה וסיום בית ספריים

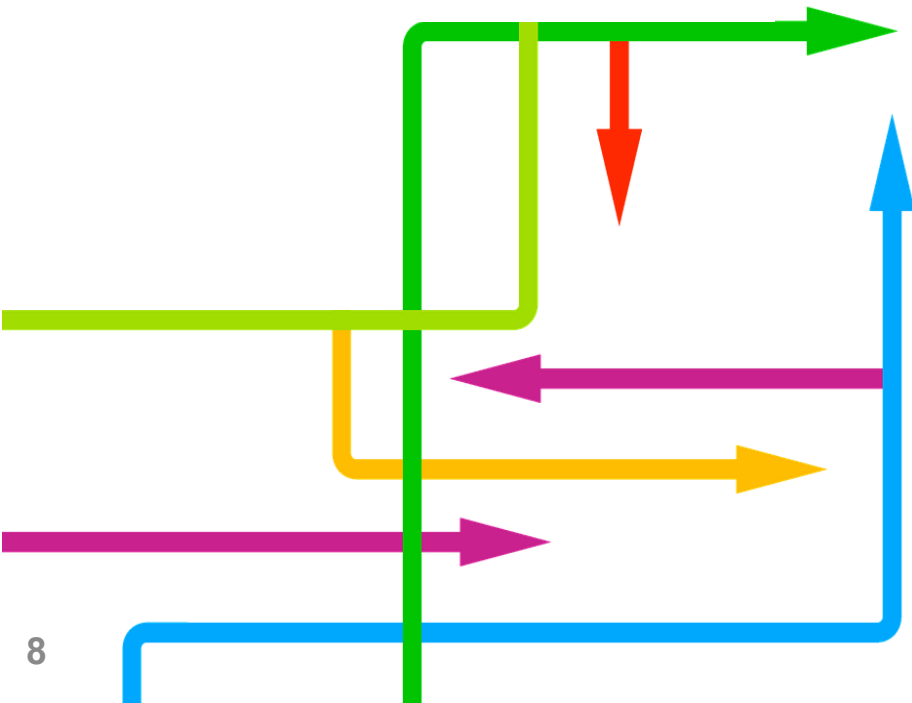
עבודה עם צוות המורים/ות והמחנכים/ות של השכבה הנפרדת

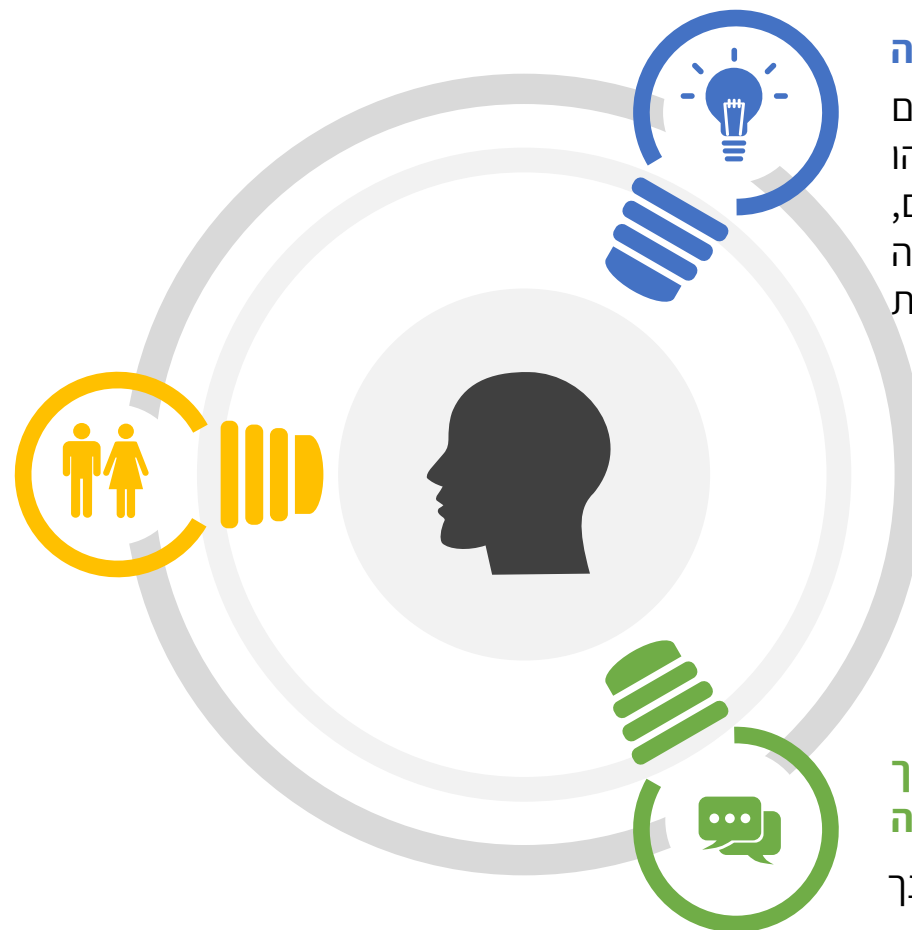
"תהליכים מקבילים"

אחד הדברים החשובים בתהליך הפרידה הזו הוא התהליך המקביל שעובר צוות המחנכים והמחנכות של השכבה. כל אחד ואחת מחברי וחברות הצוות, במקום האישי והמקצועי שלהם/ן, מול עצמם/ן, מול הצוות או מול התלמידים והתלמידות- עוברים ועוברות תהליכי פרידה.

לכן, ישנה חשיבות עליונה במתן מקום ואפשרות גם לצוות לבצע עיבוד של התקופה שמסתיימת עם תלמידיהם ותלמידותיהן. לכן, חשוב לקיים את התהליכים הבאים גם עם הצוות (בעיקר עם צוות המחנכים והמחנכות, אבל במידה ואפשר, ניתן להרחיב זאת לחדר המורים והמורות כולו).

בעמוד הבא, תוכלו למצוא מספר תהליכים מומלצים לעבודה עם צוות המורים והמורות.

פרויקט פרידה מהשכבה

ניתן לבקש מצוות חדר המורים להתגייס לפרויקט פרידה כלשהו מהשכבה, כגון: יצירת קליפ מורים, יצירת שלט שיתלה עבור השכבה בכניסה לבית הספר, מחווה מיוחדת בספר המחזור ועוד.

ישיבות צוות

ישיבות לעיבוד חוויות הפרידה, אשר מאפשרות לצוות לדבר על השכבה ממנה הם/ן נפרדים ונפרדות.

סביבות אלה, יכולות להתקיים באופן מקוון או בבית הספר, ומומלץ להנחות את הצוות באותו אופן בו אנו מצפים ומצפות שהם/ן ינחו את התלמידים (ניתן להעביר להם/ן את אותם השיעורים ואת אותן המשימות שהיינו רוצים שיעשו עם כיתות החינוך שלהם/ן).

אם אמרנו שהתלמידים והתלמידות עלולים להיות מוצפים רגשית בשל ההתנהלות בשנה החולפת, ניתן להניח כי גם המורים והמורות חווים וחוות תחושות דומות – ויש לתת לכך מקום בשיח הרגשי מולן ומולם.

חשיבה והתארגנות של מהלך הסיכום, הסיכום והפרידה

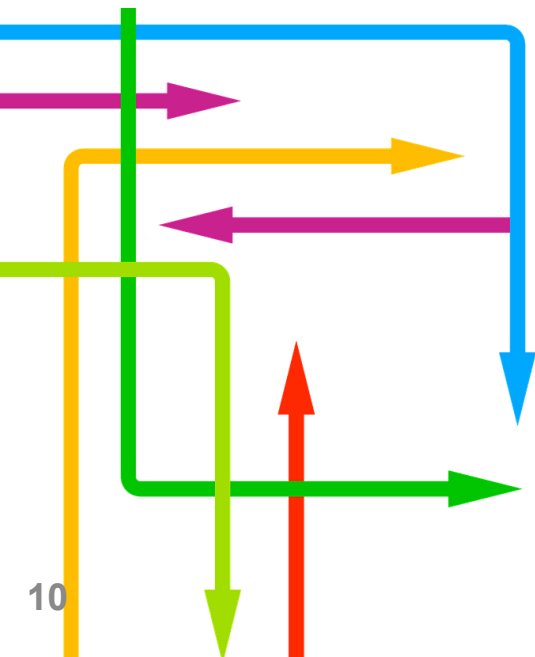
סיוע בחשיבה על התהליך של כל מחנך ומחנכת בעבודה עם הכיתה שלהם.

עבודה עם התלמידות והתלמידים ברמה האישית

יש חשיבות רבה לכך שתהליכי הסיום, הסיכום והפרידה יעשו בקבוצות השתייכות שונות יחד עם דמויות משמעותיות מתוך בית הספר וכמובן בהקשר הכיתתי עם המחנכת.

ישנה משמעות רבה לפעולות שנעשה אל מול התלמידים ברמה האישית, בין אם במפגשים פרטניים ובין אם בקבוצות, בכיתות ואפילו בשכבה. הפעולות הללו יאפשרו לתלמידים ולתלמידות לבטא את התחושות שלהם לקראת הפרידה.

כמו כן, חשוב לייצר פעולות שיתנו לתלמידים ולתלמידות את התחושה כי אנו רואים אותם ומודעים לרגשות שייתכן ותהליכי הפרידה מציפים בהם – כפי שניתן למצוא בעמוד הבא.

שאלון מקוון

יצירת **שאלון** לתלמידי ותלמידות הכיתה, בו הם מתבקשים להתייחס למספר אספקטים של הפרידה שהיינו רוצים לדעת עליהם/ן.

למשל: מה הדבר שהכי מעסיק אותך כעת במחשבה על הפרידה מבית הספר, הכיתה, החברים/ות?; מה היית מצפה ממני כמחנך/ת הכיתה לעשות לפני שנפרדים/ות?; שתפו בחוויה חיובית/ מצחיקה/ נחמדה שזכורה לכם/ן במידה הרבה ביותר מכל השנים בבית הספר. וכו'.

מכתבים אישיים

כתיבת **מכתבים אישיים** (על ידי מחנכי הכיתה) לכלל תלמידי הכיתה, והענקת המכתב באופן בלתי אמצעי, יחד עם מספר מילים אישיות.

שיחות אישיות

שיחה אישית של המחנכים עם כל אחד ואחת מתלמידי ותלמידות הכיתה. סגרו את הדלת מאחוריכם/ן והקדישו לכך כ-20 דקות.

ספרו לתלמידות ולתלמידים על החוויה החיובית שלכם/ן מהם/ן. העדיפות היא כמובן לשיחת פנים אל פנים (אך אם מסיבות שונות, הדבר לא מאפשר, ניתן לעשות זאת גם באופן מקוון).

זו עשויה להיות חוויה שלא תשכח עבור התלמידים והתלמידות לעוד הרבה שנים.

עבודה עם התלמידות והתלמידים ברמה הכיתתית ו/או השכבתית

חשוב שהעבודה עם התלמידים והתלמידות ברמה הכיתתית תכלול ככל הניתן מפגשים של הכיתה כולה. בהסתכלות על התקופה שנותרה עד לסיום שנת הלימודים, מומלץ לקיים שלושה מפגשים ברמה הכיתתית על פי הדגשים הבאים:

"לכל שאלה תשובה -
ידע הוא כוח"

"אורזים ומתקדמים"

"לוקחים לדרך
ומטביעים חותם"

"אדם צובר זיכרונות"

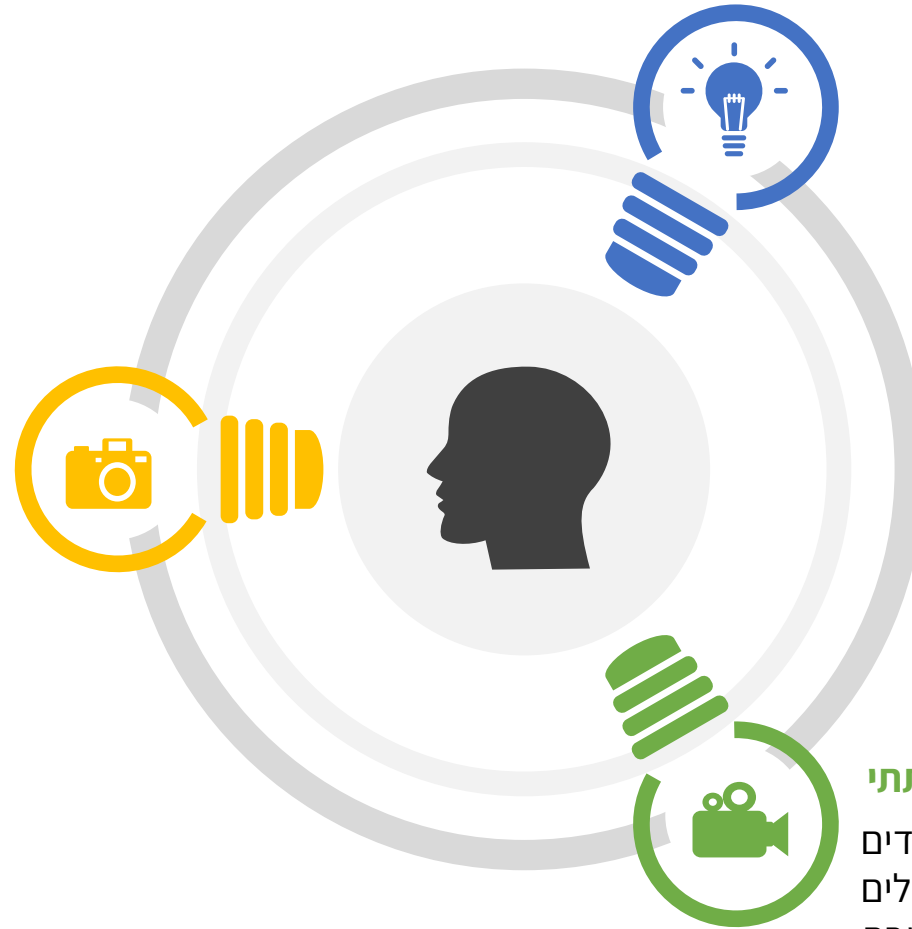
"העוגנים שלי במעבר"

"הכוח לעבור"

ההחלטה כיצד לקיים את המפגשים הכיתתיים, תלויה במידה רבה גם באופי הכיתה, מסוגלות התלמידים, המצב הרגשי הרווח בכיתה ומידת הגיבוש בין תלמידי הכיתה. יש חשיבות גדולה להתאמה אישית לצרכים של הכיתה וליכולות שלה בהפעלה של תכנית, שיעורים ופרויקטים שונים.

לצד שיעורי "הכחות שבדרך" המוצעים כאן, כדאי לחשוב על יוזמות ופרויקטים כיתתיים וככל הניתן שכבתיים, שילוו את התלמידים בתהליך הסיום והפרידה מבית הספר. את הפעילויות ניתן לייצר בקבוצות קטנות של מספר תלמידים, או בהרכב כיתתי מלא.

פרויקט כיתתי

כל כיתה בוחרת לעצמה פרויקט סיום כיתתי. הפרויקט יכול להיות משהו עבור בית הספר שנעשה מרחוק (למשל: פעילות התנדבות לקהילה) או משהו שעושים ממש בתוך בית הספר, פנים אל פנים (למשל: השארת מחוות נחמדות לכיתות הנמוכות יותר מתלמידי השכבה הנפרדת).

אלבום תמונות כיתתי

נכריז על האשטג של הכיתה/ השכבה (לדוגמא: #ו'2נפרדים) ונבקש מכל תלמיד ותלמידה לבחור תמונה אחת שמייצגת את כל התקופה בבית הספר מבחינתם/ו ולהעלות אותו לאינסטגרם עם ההאשטג הנבחר.

כך, אנו מייצרים **אלבום תמונות כיתתי** או שכבתי, שמכניס משמעות עבור כל תלמיד ותלמידה. ניתן לבקש מכל מי שמעלה תמונה, להוסיף משפט שמתאר את התמונה.

אם יש בעיה עם תלמידים ותלמידות שיעלו בעצמם/ן את התמונות לאינסטגרם, ניתן לפתוח עמוד אינסטגרם ייעודי לכיתה, והתמונות ישלחו למחנך או למחנכת שיעלו בעצמם/ן את התמונות לעמוד הכיתתי.

סרטון כיתתי

יצירת **סרטון כיתתי** לשיר שהתלמידים והתלמידות מאוד אוהבים או עם מילים שמתחברות לתהליך הפרידה. לטובת הקליפ, ניתן לבקש מכל תלמיד ותלמידה שיסריטו את עצמם שרים שורה אחת או מחזיקים דף ובו מילה/ מילים מתוך השיר.

כמו כן, ניתן לייצר **סרטון** שמרכז את כל החוויות והזיכרונות של התלמידים מהתקופה המשותפת – זה יכול להיות קליפ של תמונות וסרטונים מאירועי בית הספר השונים (טיולים, שיעורים, הפסקות וכו')

פלייליסט כיתתי

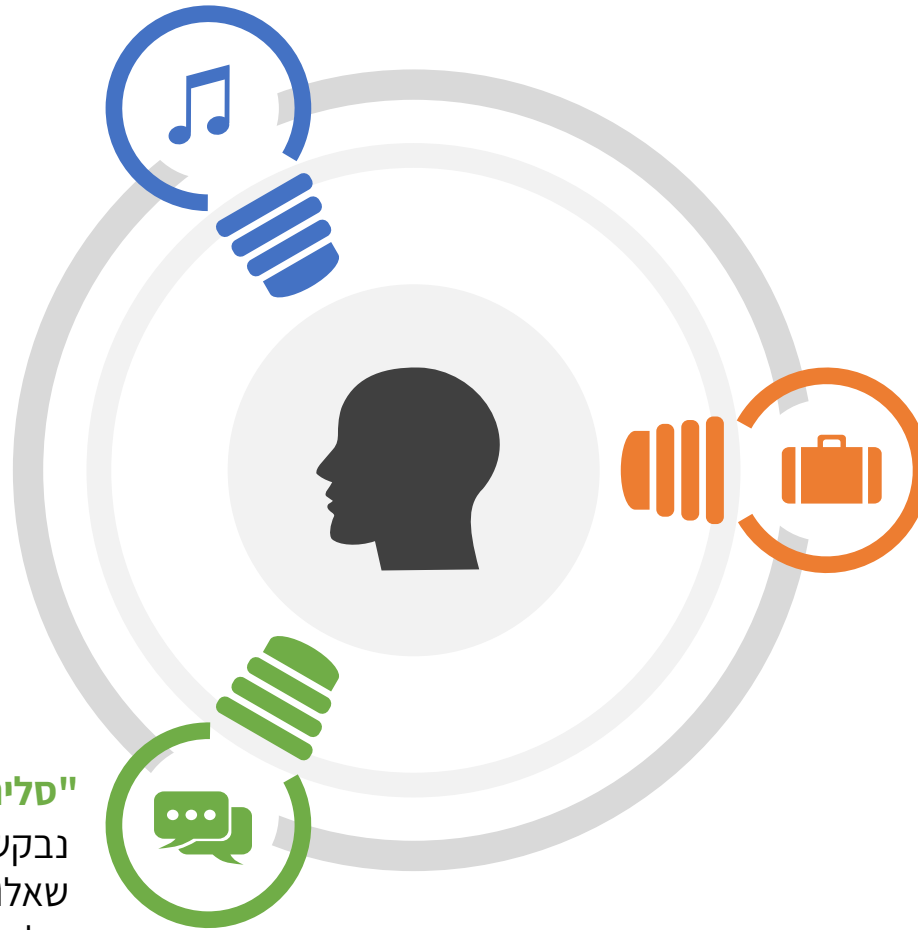
כל תלמיד ותלמידה יבחרו שיר שמייצג עבורם/ן את הכיתה, מזכיר להם/ן את הכיתה או שיר עם מסר שהיו רוצים להעביר לתלמידי הכיתה.

את שמות השירים יעבירו התלמידים והתלמידות למחנך/ת שיוצר/ת פלייליסט כיתתי (אפשר לעשות מסמך ובו קישורים לשירים ביוטיוב).

"סליחה על השאלה"

נבקש מתלמידי ותלמידות הכיתה לכתוב שאלות שמעניינות אותם/ן לשאול את תלמידי הכיתה (אם זה מורכב, ניתן שהשאלות יכתבו על ידי המורים והמורות).

מגרילים לכל תלמיד ותלמידה שאלה או שתיים, שעליהם/ן לצלם את עצמם/ן משיבים/ות להן. את התשובות של התלמידים והתלמידות עורכים/ות לסרטון בפורמט של תכנית הטלוויזיה המוכרת.

ערכת פרידה כיתתית

נבקש מכל תלמיד שיביא לכיתה (או שיצלם לקבוצה הכיתתית) פריט/ דבר/ תמונה שמסכמים עבורו את הכיתה שלנו, וכך מייצרים מכל החפצים שהתקבלו מעין **ערכת פרידה כיתתית**.

ניתן לבקש מהתלמידים לשלב בפנים בדיחות פנימיות של הכיתה, מכתבים שקשורים לכיתה ונמצאים אצלם בבית, חולצות מטיולים שנתיים וכו'.

לזיכרונות הנוסטלגיים הללו חשיבות גדולה בתהליך הפרידה, שכן הם מנכיחים רגעים משמעותיים ומשאירים אותם צרובים בזיכרון שלנו (בין אם באופן חיובי ובין אם פחות).

גם פה, הערכה שתיוצר יכולה להיות דיגיטלית ומורכבת מתמונות והיא יכולה להיות פיזית.

עבודה עם הורי התלמידות והתלמידים

בתהליכי סיכום ופרידה מבית הספר, חשוב מאוד לערב גם את ההורים כתמיד ובוודאי בצומת מרכזית כמו העלייה לחטיבת הביניים, ההורים הם המבוגרים המשמעותיים ביותר בחייהם של התלמידים. להורים יש תפקיד חשוב בתיווך הדברים, במתן סיוע והסברים בנוגע לתהליך המעבר לשלב הבא וסיום השלב הנוכחי בחייהם/ן של הילדים והילדות. את ההורים היינו רוצים לערב כבר בתחילתו של התהליך. כדי לעשות כן, מומלץ לכנס את ההורים של השכבה הנפרדת ל"ערב הורים" (ניתן לקיים מפגש "מרחוק" בתוכנת הזום או בתוכנה אחרת או מפגש בבית הספר, במידת האפשר). במסגרת ערב זה יכולים להיות נוכחים מחנך/ת הכיתה, יועצת בית הספר ואף מנהל/ת בית הספר, ונעסוק בו במספר נושאים:

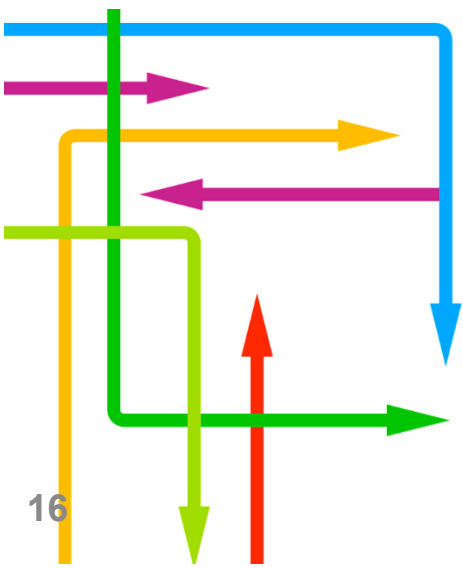
1. **מתן מידע (טכני) על תהליך המעבר** – בערב ההורים ניתן מידע ככל הניתן על המעבר לחטיבת הביניים, על האופן בו הוא עתיד להתנהל (איך מתנהלים השיבוצים, מתי התלמידים והתלמידות ידעו היכן עם/ן עתידים ועתידות ללמוד בשנה הבאה, כיצד נכון לבחור חברים וחברות ועוד).
2. **מתן מידע על התהליך הבית ספרי/ שכבתי/ כיתתי** – כדאי לערב את ההורים בתכנית ה'מעברים' אותה אנו מתכננים: מה היא כוללת? באילו נושאים היא תעסוק? באיזה אופן נפגוש את התלמידים והתלמידות? האם יש פרויקטים ייחודיים שיתקיימו ובמה אנו רוצים את מעורבותם?
3. **מתן כלים לשיח רגשי בבית** – חשוב לצייד את ההורים בכלים לשיח רגשי עם הילדים והילדות שלהם/ן על המעבר. נוכל להציע שאלות שניתן לשאול את הילדים והילדות, כגון: איך את/ה מרגיש/ה להיפרד מהכיתה שלך? מה הדבר שהכי מעסיק או מטריד אותך? מה היית רוצה שיקרה בחטיבת הביניים? וכן הלאה. במידת האפשר, ניתן לרכז מסמך מתאים להורים, אותו הם יקבלו בתום המפגש.
4. **סיוע נקודתי בהתאם לצרכי הילד/ה** – חשוב להדגיש להורים כי כל ילד וילדה יחוו באופן שונה את המעבר – יש מי שיחכו לו כי הם/ן ירגישו שזו הזדמנות בשבילם/ן להתחיל מחדש באופן חיובי יותר, ויש מי שנמצא בשבר של ממש אל מול חוויית הפרידה. חשוב להכיר את הילד/ה ולדעת היכן הם/ן עומדים/ות ביחס לסיום השנה, ובהתאם לכך, לאפשר להורים להתייעץ, להסתייע ולהיעזר בצוות בית הספר בהתאם לצורכי הילד/ה.

חיבור לחטיבות הביניים הקולטות

מומלץ ונכון לחבר בין התלמידים והתלמידות לבין המסגרת שעתידיה לקלוט אותם/ן. חלק מתהליך הפרידה שלנו עם התלמידים, יכול לכלול את תחילתו של תהליך ההיקשרות למקום החדש, ובתוכו לדמויות שעתידות ללוות אותם במסגרות הבאות שלהם/ן.

ניתן ליזום מפגשים עם יועצות חטיבות הביניים הקולטות את תלמידי בית הספר שלכם, לדוגמא: לקיים מפגש (מקוון או לא) עם יועצות של חטיבות ביניים שונות בעיר, הקולטות קבוצה של תלמידים/ות לבית הספר שלהן, ובאמצעות המפגש לתת מידע ולהפחית חששות של התלמידים והתלמידות.

מפגש כזה יכול לכלול אינפורמציה על בית הספר החדש, מענה על שאלות ספונטניות של התלמידים, ואפילו שיח על איך יראה היום הראשון שלנו ומה חשוב לדעת כשנכנסים לבית הספר.

טקסי פרידה וסיום בית ספריים

במהלך תקופת המעבר ישנם טקסים רבים - חלקם פורמאליים וחלקם בלתי פורמאליים - שמלווים את התלמידים והתלמידות, החל מהמעמד (המעט טקסי) של שליחת טפסי הרישום והגעה לבית הספר החדש על מנת להירשם בו, דרך מסיבות כיתה ומסיבת סיום שכבתית וכלה ביציאה חגיגית, כפי שנעשה בחלק מבתי ספר, על שטיח אדום ביום האחרון של בית הספר. הטקסים הללו, הם לא רק בעלי חשיבות סמלית, הם מחזיקים היבטים רגשיים משמעותיים בחיי התלמידים. כלומר, טקס הסיום של שכבת ו', הוא לא רק מופע בו הם מביעים את הכישורים שלהם בפני ההורים, השכבה ושאר בית הספר, מדובר באירוע שמסמל את סיום השנה עבור התלמידים ומסמל את היותם בוגרים ועצמאיים (אולי אפילו בשונה מיתר תלמידי בית הספר, הצעירים יותר). לטקסים הללו יש חשיבות גם בנראות ובתיעוד. תלמידי כיתות ו' משתפים בתמונות ובמראות את האירועים הללו ברשתות החברתיות ובכך מייצרים "טקסי מעבר" נוספים החוברים לתהליכי הסיום והפרידה.

חשוב להמשיך ולשמר את המעמד הטקסי, להבין את המשמעות הרגשית שיש לו ולהיענות לצרכים שהוא עונה עליהם - עבור התלמידים והתלמידות, עבור הצוות ועבור ההורים. לאורך כל הדרך, חשוב לערב את התלמידים והתלמידות בטקסי הפרידה - להכניס נציגויות של תלמידים ותלמידות וככל הניתן גם את ההורים לישיבות המתקיימות אודות סיום השנה, ולאפשר להם/ להשמיע את קולם/ ואת רצונותיהם/.

לצד זאת, חשוב וכדאי לחדד גם את החשיבה היצירתית במציאות המשתנה שלנו - ולצד המסורות שכבר מתקיימות בבית הספר מזה שנים, ניתן לעודד את התלמידים לייצר ולהמציא מסורות חדשות. ניתן להביא תוצרים של התהליך שעברתם/ יחד, בין אם הפרויקט אותו כל כיתה לקחה על עצמה, ובין אם אלבומי תמונות שיצרתם/ יחד עם התלמידים או דברים שהם כתבו לקראת הסיום. כמו כן, אנו יכולים להציע תבניות פרידה חדשות ולאפשר לתלמידים להציע תבניות כאלה משל עצמם, ולהציג להם אותן כמסורות עתידיות של בית הספר, שאנחנו ככיתה או כשכבה יצרנו והיינו רוצים להעביר הלאה לשכבות הבאות.

מתחת לתלבושת האחידה דופקים עשרות לבבות שונים,
וכל אחד מהם: קושי אחר, עבודה אחרת, דאגה וחששות אחרים...
לא עולם קטן, אלא עולם ומלואו -
ערכים, יתרונות, מגרעות, נטיות ושאיפות.

(יאנוש קורצ'אק)